

STUDIES OF THE OTTOMAN DOMAIN

ISSN: 2147-5210

Volume-Cilt: 9 / Issue-Sayı: 17/ Date-Tarih: August-Ağustos 2019

1908 SEÇİMLERİNDE OSMANLILIK TARTIŞMALARI VE RURLAR*

Discussions of Ottomanism in the 1908 Elections and Greeks

İbrahim SERBESTOĞLU**

Öz: Bu çalışma Osmanlı Devleti'nin son yüzyılında karşı karşıya kaldığı parçalanma olgusuna çözüm olarak ortaya konulan Osmanlılık politikasını 1908 seçimleri ve Rum milleti özelinde incelemektedir. Dönemin basını ve şahitlerinin hatıratları ana kaynak olarak kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Osmanlılık, Rum Milleti, 1908 Seçimleri

Abstract: This study examines the Ottomanism policy as a solution to the disintegration that the Ottoman Empire faced in the last century. The press and memoirs of the period were used as the main source. In the 1908 elections, the attitude of the Greek nation towards Ottomanism was analyzed.

Keywords: Ottoman Empire, Ottomanism, Greek Nation, 1908 Elections

Giriş

19. yüzyılda -ulusçuluk çağında- Sırp isyanı ile başlayan Rum isyanlarıyla devam eden olaylar sonucunda kurulan Yunanistan Devleti, Osmanlıları savaşlarda kaybettiği toprakların yanında isyanlar neticesinde de toprak kayıplarıyla karşı karşıya bıraktı. Devlet adamları Osmanlı

* **Received-Geliş Tarihi:** 12.07.2019 **Accepted-Kabul Tarihi:** 15.08.2019

DOI Number: 10.19039/sotod.2019.114

Atıf / Citation: İbrahim Serbestoğlu, "1908 Seçimlerinde Osmanlılık Tartışmaları ve Rurlar", *Studies of The Ottoman Domain*, Volume-Cilt: 9 / Issue-Sayı: 17/ Date-Tarih: August-Ağustos 2019, ss.135-146.

** (Doç. Dr.) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Çarşamba İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Çarşamba-Samsun, Türkiye E-mail: ibrahimserbest53@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7431-1678

uluslarının kopuşlarına çözüm olarak milli kimliklere alternatif ve üst kimlik mertebesinde tüm toplumu kapsayacak "Osmanlılık" fikrini uygulamaya koydular.¹

"*Osmanlı Nam-ı Muazzezi*"², "*Millet-i Necibe-i Osmaniye*"³ gibi tamlamalar ile yüceltilen Osmanlılık, Amerikalılar gibi *müşterek vatanda birleşmiş* yeni bir millet olarak tasavvur ediliyordu.⁴ Yeni Osmanlı milletinin temeli II. Mahmud'un, "*Ben tebaanın Müslümanını camide, Hristiyanını kilisede, Musevisini de havrada farkederim... cümlesi hakkındaki muhabbet ve adaletim kavidir ve hepsi hakiki evladımdır.*" sözü ile atılmıştır.⁵ Tanzimat fermanının ilanından sonra vilayetlerde açılan meclislerde gayrimüslim temsilcilerin bulunması Osmanlılık ideolojisinin uygulamaya konulduğunu göstermektedir. Islahat fermanında ise müslim- gayrimüslim eşitliği daha da vurgulanmış, yüzyıllarca Müslüman kesimin bulunduğu memuriyetlere gayrimüslimlerinde kabul edileceği belirtilerek büyük bir adım atılmıştı. Fermanla, ayrıca, halk devlet idaresinde olduğu gibi cemaat idaresinde söz sahibi oldu.⁶ 1860'lı yıllarda yayınlanan nizamnameler ile cemaatlerin yönetiminde meclisler oluşturuldu, siviller Patrik seçiminde rol oynamaya başladılar.⁷ Nizamnamelerle cemaat liderlerinin dünyevi yetkilerine kısıtlamalar getirildi. Bu durum Osmanlıcılığın laik yönünü göstermektedir.

1867'de kurulan Yeni Osmanlılar Cemiyeti üyelerinin hedefi meşruti bir idare idi. Meşruti idare, Osmanlı Devleti'ndeki mevcut problemlerin en önemli çözüm yolu olarak görülüyordu. Bu sayede bütün Osmanlılar, Meclis-i Mebusan-ı Osmaniye'de toplanıp fikirlerini söyleyebileceklerdi. Amaçlanan, fikirlerin açıklanmasıyla milliyetçi akımları önlemek,

¹ Klasik Osmanlı döneminde yönetici gurup "Osmanlı" olarak tanımlanırdı. Bk. İlber Ortaylı, "Osmanlı Kimliği" *Cogito*, sayı 19 (Yaz 1999) s. 77.

² "Osmanlı bayrağı, Osmanlı nam-ı muazzezi altında yekvücut ve hemfikir çalışmak.." bk. Meclis-i Mebusan *Zabıt Ceridesi (M.M.Z.C)*, Devre 1, Sene-i içtima 1, Cilt 1 (13. 12. 1324) Ankara 1982, s. 25.

³ "Millet-i Necibe-i Osmaniye'nin kefil-i selamet ve refahı abidesi olan.." bk. *M.M.Z.C.*, 1/1,c.1 (15. 12. 1324) s. 69.

⁴ Yusuf Akçura, *Üç Tarz-ı Siyaset*, Haz. Dr. Recep Duymaz, İstanbul 1995, s. 18.

⁵ Gülnihal Bozkurt, *Alman - İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839 - 1914)*, Ankara 1996, s. 41.

⁶ G. Bozkurt, *a.g.e.*, s. 57.

⁷ Nizamnameler için bk. G. Bozkurt, *a.g.e.*, s. 170 - 190; Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*, İstanbul 1996, s. 117 - 128.

Osmanlılığın tüm uyruklarca kabulünü sağlamaktı. Meşrutı idare hedefine II.Abdülhamid döneminde ulaşılabildi.

Kanun-i Esasi'nin ruhu Osmanlıcılıktı. 8. maddede, Devlet-i Osmaniyye'nin tabiiyetinde bulunan herkesin din ve mezhep farkı olmaksızın Osmanlı olduğunu söylüyordu.⁸ Osmanlıcılık ruhu kağıt üzerinde kalmıyor mecliste de kendini gösteriyordu. II. Abdülhamid Meclis-i Mebusan'ı açış konuşmasında, tebaanın bütünü'nün Hanedan-ı Saltanatın ismiyle yad olunacağını söylüyordu.⁹ Tabi ki bu isim Osmanlıydı. Ayrıca mebuslardan bir paşa kendisinden Hristiyan mebusları göstermesini isteyen Times Gazetesi muhabirine, "Bu mebuslar kamilen Osmanlıdır. Artık Müslüman veyahut Rum ve Ermeni değildir." diyordu.¹⁰

Osmanlıcılık ideolojisinde önde gelen kavramlardan birisi de "vatan" idi. Vatan kelimesi hemen her konuşmada kullanılıyor ve Osmanlı Milleti gibi yüceltiliyordu. Hakkın, hakikatın, adaletin, müsavat-ı hukunun, hürriyetin... olduğu memleket olarak tanımlanan¹¹ vatanın sınırları ise 1908 yılında Arabistan'dan Arnavutluk'a, Yemen'den İškodra'ya, Karadeniz'den Afrika çöllerine kadar olan toprakları içeriyordu.¹²

Yüceltilen vatan kelimesinin doğal sonucu olarak "vatanseverlik", "vatan borcu" gibi kavramlarda ortaya çıkmıştı.¹³ II. Meşrutiyet döneminin vatanseverleri İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin üyeleri; vatan hainleri ise cemiyetin rakipleri yani Prens Sabahaddin'in ve Patrikhane'nin politikasını takip edenlerdi.¹⁴

Ortak dil ve tarihin Osmanlı Milleti'ni birbirine daha sıkı bağlayacağı şüphesizdi. Dönemin devlet adamları da bu gerçeğin farkındaydılar. Kanun-i Esasi'nin 18. maddesi Türkçe'nin resmi dil olduğunu

⁸ Suna Kili, Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri, Sened-i İttifaktan Günümüze*, Ankara 1985, s. 32.

⁹ Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devletinde Millet Sistemi*, İstanbul 1992, s. 76.

¹⁰ G. Bozkurt, *a.g.e.*, s. 85.

¹¹ Hüseyin Kazım Kadri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Hatıralarım*, Haz. İsmail Kara, İstanbul 1991, s. 233.

¹² "Avrupa ve Meşrutiyet-i Osmaniye", *Doğru Yol*, 14 Nisan 1324, s. 1.

¹³ Rıza Nur 1908 seçimlerinde aday olmak istemiyor fakat vatan hizmetinden kaçtı denilmemesi için aday oluyordu. bk. Rıza Nur, *Hayat ve Hatıralarım*. C. 1, İstanbul 1967, s. 249 - 250.

¹⁴ "İsminden Utanan Adamlar", *Tanin*, 11 Kanun-u Evvel 1908, s. 1; Tanık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler, 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi*, İstanbul 1998, s. 56.

belirtiyordu.¹⁵ Resmi dili Türkçe olmasını Hüseyin Cahit Bey "Hükümet Müslüman ve Türk hükümetidir." diyerek açıklıyor,¹⁶ "*Memlekette insanlar birbirlerinin lisanlarını bilmezlerse birbirine arzu ettikleri derecede ısınamazlar... Hükümetle işiniz varsa Türkçe bilmelisiniz.*" diye ekliyordu.¹⁷ Bazen de Osmanlı devlet adamları dil konusunda engellemeler yaparak milliyetçi düşüncelerin gelişmesini engellemeye çalışıyorlardı.¹⁸

Tarih konusunda ise 600 yıllık Osmanlı yönetiminin adaleti ile din ve mezhep konusunda uyruklara tanıdığı hürriyet vurgulanıyordu.¹⁹ Ali Kemal 23 Ekim 1908'de İkdam'da ki yazısında "*Biz tarih-i Osmaniye'ye muhtacız.*" diyerek Osmanlılık ideolojisinin tarihi temele olan ihtiyacını belirtiyordu.²⁰

Osmanlılık ideolojisini savunanlar Osmanlı bayrağı altında ittihattan bahsediyorlardı.²¹ Mithat Paşa da Osmanlı bayrağında hilalin yanına haç koydurarak Müslüman ve gayrimüslim Osmanlıları da haç ve hilal gibi birlikte olabileceğini kanıtlamaya çalışıyordu.²²

1908 Seçim Döneminde Osmanlılık Tartışmaları

Meşrutiyetin İlanı, Seçimler ve Rum Patrikhanesi II. Abdülhamid'in 1877-1878 Osmanlı Rus harbini gerekçe göstererek Meclis-i Mebusanı tatil etmesi ile başlayan uzun süreç 24 Temmuz 1908'de yine Sultan II. Abdülhamid'in Meşrutiyet ilanı ile son buldu. II. Abdülhamid'in muhalifleri ve Osmanlılık taraftarları Meclis-i Mebusan tekrar toplanırsa Osmanlı toplumunun tek vücut haline geleceğine inanıyorlardı ve böylece

¹⁵ S. Kili, Ş. Gözübüyül, *a.g.e.*, s. 33.

¹⁶ Hüseyin Cahit, "Anasır-ı Osmaniye'nin Birleşmesi", *Tanin*, 15 Teşrin-i Sani 1908, s. 1.

¹⁷ A.g.y.

¹⁸ Arnavut milliyetçi düşüncesini önlemek için 1902'den sonra Arnavutça mektup yazılması engellenmeye çalışılmış. bk. Selçuk Akşin Somel, "Arnavut Milliyetçiliği, Bab-ı Ali ve İstanbul Ekümenik Patrikanesi", *Tarih ve Milliyetçilik, Mersin Üniversitesi 1. Ulusal Tarih Kongresi Bildirileri*, 30 Nisan - 2 Mayıs 1997, Mersin 1997, s. 332.

¹⁹ II. Abdülhamid'in Meclis-i Mebusan'ı açış konuşması, bk. B. Eryılmaz, *Gayri Müslim Tebaanın Yönetimi*, s. 157.; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, c. VIII, Ankara 1995, s. 233.

²⁰ Ali Kemal, "Biz Tarih-i Osmaniye'ye Muhtacız", *İkdam*, 23 Ekim 1908, s. 1.

²¹ Ali Fuat, "Osmanlı bayrağı bil'a tefrik cins-u anasır, tekmil-i Osmanlıların nokta-i ittihat, merkez-i kuvvet ve şanı olmuş idi." diyor. bk. Ali Fuat, "Ordu - Millet", *Asker*, 21 Ağustos 1324, No:1, s. 16.

²² Murtaza Korlaelçi, "Bazı Tanzimatçılarımızın Pozitivistlerle İlişkileri", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, 31 Ekim - 3 Kasım 1989, Ankara 1994, s. 41.

devletin birçok sorunu çözülecekti.²³ II. Abdülhamid ise halkın artık eskisi gibi cahil olmadığını, eğitimli olduğunu, bu nedenle meşrutiyeti tekrar ilan ettiğini söylüyordu. Meşrutiyetin ilanı İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin güçlü olduğu Rumeli'de cemiyetin prestijini arttırırken,²⁴ devletin diğer bölgelerinde II. Abdülhamid'in itibarını arttırmıştı. Bununla birlikte I. Meşrutiyetin ilanında olduğu gibi muhalifler yine mevcuttu.²⁵ Fakat halkın geneli sevinçten sokaklara çıkmış nutuklar dinliyor, Rum Metropolit, Bulgar Papazı, Müslüman Müftüsü eşliğinde dualar ediliyor, din adamları da dahil olmak üzere birbirleri ile kucaklaşıyorlardı.²⁶

Nihayet sıra seçimlere gelmişti. Padişahça onaylına seçim yasası ve İttihat Cemiyetince yayınlanan seçim bildirisi Osmanlıcılık ideolojisine dayanıyordu.²⁷ Abdullah Cevdet'e Elazığ'da yaptığı konuşmada hemşehrilerine yapılacak ilk işin ittihad olduğunu söylüyordu.²⁸

Birçok yerde ittihad için konferanslar ve konuşmalar düzenleniyordu. Rum Patriği III. Yuvakim Efendi ise durumdan endişe duyuyordu. Meşrutiyet'le eşitlik sağlanırsa imtiyazlarının elden çıkacağı düşüncesine sahipti. Rum halkı ise Osmanlı ile savaşmak taraftarı ve Devlet yönetimine girip İmparatorluğu Bizanslaştırma taraftarı olarak ikiye ayrılmıştı.²⁹ Atina'da ki Yunanlılar da meşrutiyete taraftardı. Bunlar da ikinci gurup ile aynı düşüncedydiler.³⁰

Rum Patriği III. Yuvakim Efendi mevcut imtiyazlarının elden çıkma tehlikesine karşı savunmaya başladı ve korkusun açıkça dile getirdi.

²³ Şeyhülislam Cemaleddin Efendi, *Siyasi Hatıralar*, İstanbul 1990, s. 43; İsmet İnönü, *Hatıralar*, yay. haz. Sabahattin Selek, 1. kitap, Ankara 1985, s. 45.

²⁴ İbrahim Temo, *İttihad ve Terakki Cemiyetinin Teşekkülü ve Hizmeti Vataniye ve İnkılab-ı Milliye Dair Hatıralarım*, Romanya 1939,s.207.

²⁵ Ali Cevat, *İkinci Meşrutiyetin İlanı ve Otuzbir Mart Hadisesi*, Yay. Haz. Faik Reşit Unat, Ankara 1991,s.15.

²⁶ Hüseyin Kazım Kadri, *Balkanlardan Hicaza İmparatorluğun Tasfiyesi,10 Temmuz İnkılabı ve Netayıcı*, İstanbul 1992,s.22; *Enver Paşa'nın Anıları 1881-1908*,Yay. Haz. Halil Edođan Cengiz, İstanbul 1991,s.123.

²⁷ Fevzi Demir,"İkinci Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan'ında Etnik Grupların Temsiline İlişkin Bazı Gözlem ve Veriler", *Tarih ve Milliyetçilik*, s.349;Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, c.IX, Ankara 1996, s.60.

²⁸ Abdullah Cevdet, *Hemşehrilerime Bir Hutbe*, Mısır 1909, s.10.

²⁹ Feroz Ahmad, *İttihatçılıktan Kemalizme*, çev. Fatmagül Berktaş(Baltacı), İstanbul 1996, s.85.

³⁰ Ahmed İhsan, *Matbuat Hatıralarım,1, Meşrutiyet İlanından Umumi Muharebeye Kadar 1908-1914*, İstanbul 1931, s.55-56.

İttihatçılar korkacak bir şeyin olmadığını söyledilerse de Patrik Efendi tereddüt içinde idi.³¹ Yuvakim Efendinin bu tereddüdüne ve demeçlerine karşılık Hüseyin Cahit Bey "Millet-i Hakime" başlığı ile yazdığı yazıda gayrimüslimleri gizli emeller peşinde olmakla suçluyor, Müslümanların nüfuzu ellerinde tutmaları gerektiğini söylüyordu.³² Rumlar'ın milliyete, kiliseye ve dillerine olan bağlılıkları biliniyordu.

Eylül ayında itibaren Prens Sabahaddin'in ülkeye dönmesi gayrimüslimleri sevindirmişti. Prens savunduğu adem-i merkezîyetçilik fikri Sabahaddin Bey'e gösterilen sevginin nedeni idi. Sabahaddin Bey'i dönüşünde birçok Rum ve Ermeni karşıladı. Rum Patriği III. Yuvakim Efendi de Sabahaddin Bey'e babasının ölümünden dolayı duyduğu üzüntüyü elçileri aracılığı ile bildirdi.³³ Sabahaddin Bey de 5 Eylül de Patriği mesajından dolayı teşekkür amacı ile ziyaret etti.³⁴ Bu yakınlaşma İttihat ve Terakki Cemiyetini kızdırmış olmalı ki, Rum gazeteleri "Bütün Osmanlılar'ın bir noktada birleşmesini istiyor ve geçmişi unutmaya çalışıyoruz." diye yazmak ihtiyacını duydular.³⁵ Rum Patriği III. Yuvakim Efendi de 11 Eylül'de Kozmîdi Efendi'yle birlikte Sabahaddin Bey'e iade-i ziyarette bulundu.³⁶ Böylece Prens Sabahaddin Bey ve Rum Patrikhanesi arasındaki yakınlaşmalar devam etti.

Sabahaddin Bey'in yakın arkadaşları 14 Eylül'de Ahrar Fırkasını kurdular. Bu durum İttihat ve Terakki Cemiyetini daha da kızdırmıştı. Müslüman ve Türklerin oylarının bölünme tehlikesi doğmuştu. Rum Patriği III. Yuvakim Efendi'nin Ahrar Fırkasının kurulmasından dolayı memnun olduğu şüphesizdir. Çünkü Sabahaddin Bey, Patrikane imtiyazlarının korunmakla kalmayıp daha da genişletileceğini söylüyordu.³⁷

Gerek Ahrar gerekse İttihat ve Terakki üyelerinin ortak sorunu ise Müslümanların seçimler konusunda bilgisiz ve vurdumduymaz olmaları idi. Ermeni ve Rumlar seçim komiteleri oluşturmuşlar ve halkı

³¹ G.Bozkurt, *a.g.e.*, s.196-197.

³² Hüseyin Cahit, "Millet-i Hakime", *Tanin*, 7 Teşrin-i sani 1908, s.1.

³³ "Şehid-i Hürriyet Mahmud Paşa'nın Cenaze Alayı", *İkdam*, 4 Eylül 1908, s.1.

³⁴ "Sabahaddin Beyefendi Hazretleri", *İkdam*, 5 Eylül 1908, s.2.

³⁵ "Rumca Refekamız", *İkdam*, 5 Eylül 1908, s.1.

³⁶ "Prens Sabahaddin Bey ve Rum Patriği", *Sabah*, 12 Eylül 1908, s.2.

³⁷ Aykut Kansu, *1908 Devrimi*, çev. Ayla Erbal, İstanbul 1995, s.264.

bilgilendiriyorlardı.³⁸ Müslüman Türkler ise bilgilendirmeden ziyade anayasanın 71. maddesine sarılıp "Mebuslar ve vükela İslam, Rum, Ermeni ve Musevi diye ayrılamaz." diyerek duruma karşı çıkıyorlardı.³⁹

Kasım ayına girildiğinde Hristiyan ve Müslümanların birbirine saldıracağı dedikodusunun yayılması üzerine Patrik Efendi 1 Kasım günü yayınladığı beyanname ile Müslüman-Hristiyan kardeşliğine vurgu yapıyor, halkın hükümete güvenmesini istiyordu.⁴⁰

Dedikodunun çıkmasındaki nedenlerden bir tanesinin Rum gazetelerinin Osmanlıdaki Rum nüfusunun 6,5 milyon olduğunu söyleyerek 65 mebus istemeleri,⁴¹ buna karşılık ancak 22-23 mebus alabilecekleri konusunda ki tartışmalardır. Zaten Osmanlı Devleti'nde iki milyon Rum nüfusunun olduğu Türklerce savunuluyordu.⁴² Rum basının bu tür mübalağaları ile ülkeyi bölmek istediğı, Yunanlıların bir hayali olan "Megali İdea" gerçekleştirmek istediğine kapıldıklarını söyleniyordu.⁴³

10 Kasım'da Rum ve Ermeniler, Sadarete verdikleri dilekçede kendilerine verilen sözler tutulmazsa seçimlerden çekileceklerini söylüyorlardı.⁴⁴ Ertesi gün Ahrar Fırkasının ileri gelenleri Rum Patriğini ziyaret ederek işbirliği teklif ettiler. Teklif hemen kabul edildi.⁴⁵ Tanin Gazetesi aynı gün Rumların aktif politikasına sert çıkarak, "Türkler, Rum vatandaşlarını yalnız Osmanlı olmak şartı ile kabul ediyorlar." diyor.⁴⁶

Rumlar 13 Kasım'da seçimlerde kendilerine haksızlık yapıldığı gerekçesi ile Dahiliye Nezareti'ne başvurdularsa da Hakkı Bey "Mecliste hususi mebus bulunmayacağını" söyleyerek⁴⁷ Rumları geri çevirdi. Bu cevap Rumlara kendi yollarına kendilerinin çizmesi gerektiğini gösterdi.

³⁸ "İntihabat", *Sabah*, 4 Teşrin-i sani 1908, s.2-3; Celaleddin Arif, "Düşündüm ki", *İkdam*, 5 Ekim 1908, s.1.

³⁹ "İntihabat Komitesi", *İkdam*, 21 Eylül 1908, s.2.

⁴⁰ "Rum Patriği'nin Beyanatu", *İkdam*, 2 Kasım 1908, s.3; Cemal Kutay, *Türkiye İstiklal ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi*, c.16, İstanbul 1961, s.9427.

⁴¹ "Rum Matbuatı", *Tanin*, 1 Teşrin-i sani 1908, s.2.

⁴² "Memalik-i Osmaniyye'nin Nüfusu", *Tanin*, 12 Teşrin-i sani 1908, s.4.

⁴³ Hüseyin Cahit, "Rum Matbuatı", *Tanin*, 10 Teşrin-i sani 1908, s.1.

⁴⁴ "Rum ve Ermeni Cemaatleri Tarafından Makam-ı Sadarete Verilen Arzuhalın Suretidir", *Tanin*, 11 Teşrin-i sani 1908, s.3.

⁴⁵ A.Kansu, *a.g.e.*, 294.

⁴⁶ Ali Zeki, "Rum Matbuatına Bir Hitab", *Tanin*, 11 Teşrin-i sani 1908, s.2.

⁴⁷ "Rum Matbuatı", *Tanin*, 14 Teşrin-i sani 1908, s.2.

Bundan böyle Rumlar haksızlık iddialarını protestolarla gündeme getireceklerdi. İlk büyük Rum gösterisi İzmir'de oldu. Rumlar kendilerini iki mebus hakkı verilmesine rağmen bir mebus çıkarmalarından dolayı haksızlığa uğradıkları gerekçesi ile dükkanlarını kapatıp, kilisede toplandılar. Bir süre sonra adaylarının kazandığı açıklanınca, Metropolitin çabaları ile dağıldılar.⁴⁸

İkinci büyük - en büyük - Rum gösterisi İstanbul'da yapıldı. Rumlar Beyoğlu ve Galata'da haksızlığa uğradıklarını söylüyorlardı. İstekleri ise, Beyoğlu'ndaki seçimin, nüfus tezkeresi ibraz edilmemesi, seçimlerin uzatılması gibi maddelerden oluşuyordu.⁴⁹ Seçim görevlileri Rumlardan şikayetçi olarak henüz yaşları tutmayanların dahi oy kullanmaya kalktıklarını söylüyorlardı.⁵⁰ Nüfus tezkeresinin ibraz edilmemesini istemeleri de, bir çoğunun vergiden kaçmak için nüfusa kayıt olmaması sebebiyle nüfus tezkeresi alamadığı ve bu nedenle oy kullanma haklarının olmamasından dolayı idi. Sonuçta seçimlerin iptalini mümkün olmadığı fakat seçimlerin uzatılmasının mümkün olduğu ve de on gün uzatıldığına bildirmesi ile olaylar son buldu.⁵¹

İttihatçılar ve Rumlar arasındaki bu gergin ortam Rum Patriğinin La Turqui Gazetesi muhabiri ile görüşmesinde söylediği sözlerle doruğa çıktı. Patrik III. Yuvakim Efendi "Türkler'in Hıristiyanlara yaptığı merhametsizlikten bahsediyor, Osmanlılık politikasının bir kelime oyunu olduğunu söylüyor ve de Rumların mazisini ve hedef-i amalini unutamayacağını belirtiyor. III. Yuvakim Efendi'nin bu sözleri şahsi çıkarlar uğruna Rum vatandaşlarını kışkırtmak olarak değerlendirildi.⁵²

Hüseyin Cahid Bey'in İstanbul'dan aday olması seçimlere daha çok önem vermesine ve rakiplerine karşı saldırgan bir politika izlemesine sebep oldu. Muhaliflerini şahsi çıkarları uğruna hareket eden ve Osmanlı ittifadına nifak sokan kişiler olarak görüyordu.⁵³ Sabahaddin Bey'in Rum Patriği III. Yuvakim Efendi ile konuştuğu imtiyazlar konusunu ise Patriğin

⁴⁸ "İzmir'de İntihabat Gürültüleri", *İkdam*, 16 Kasım 1908, s.3; "İzmir Hadisesi", *Tanin*, 16 Teşrin-i sani 1908, s.2.

⁴⁹ "Rumların Dünkü Nümayişleri", *Tanin*, 23 Teşrin-i sani 1908, s.3.

⁵⁰ "İntihabat Gürültüleri", *İkdam*, 22 Kasım 1908, s.3.

⁵¹ "Bab-i Ali'de", *Tanin*, 23 Teşrin-i sani 1908, s.3.

⁵² Hüseyin Cahit, "Rum Patriği'nin Beyanati", *Tanin*, 3 Kanun-u evvel 1908, s.1.

⁵³ Hüseyin Cahit, "İntihabat Entrikaları", *Tanin*, 9 Kanun-u evvel 1908, s.1.

siyasi imtiyazlar isteği olarak yorumluyordu.⁵⁴ Adem-i merkezîyetçilik fikrini ise Sakız ve Midilli'nin de Girit gibi Yunanistan'ın olması anlamına geldiğini söylüyordu.⁵⁵ Sabahaddin Bey imtiyazların varlığının yabancı devletlerin müdahalesini önlediğini eğer kaldırırlarsa müdahalenin yapılabileceğini söylüyor ve Hüseyin Cahid Bey'in suçlamalarına cevap veriyordu.⁵⁶

Seçimlerin sonucu yaklaştıkça Osmanlı ittihadının mecliste nasıl sağlanacağı hangi fırkaların var olacağı sorusu tartışılmaya başlandı. Hüseyin Cahid Bey İttihad ve Terakki Cemiyeti tarafından herkesin istediği adalet, emniyet ve müsavaatın gerçekleştiğini bu nedenle Rum, Ermeni ve Musevi partisi gibi kavmiyete dayalı fırkaların bulunmasının gereksiz olduğunu söylüyordu.⁵⁷

Rum Patrikanesi seçimlerde büyük bir başarı sağlayamayınca eğitim imtiyazları ve Rum memurları sorununu ortaya attı. Eğitimin yıllarca Patrikhanenin imtiyazları arasında bulunduğunu şimdi ise bu imtiyazın elden çıkma tehlikesinin olduğu söylenerek hükümet özellikle de Dahiliye Nazırı Hakkı Bey suçlanıyordu.⁵⁸ İttihatçılar ise bir çok Hıristiyan ülkesinde eğitimin ruhbandan alındığını söylüyorlardı. Rum memurları konusunda çok az Rum memurun bulunduğunu Dimitraki Efendi'nin Orman ve Maadin Nezaretinde bile Rum'un olmadığı söyleniyor, bu durumun sebebi Dimitraki Efendi'nin korkusundan kaynaklandığı iddia ediliyordu.⁵⁹ İttihatçılarda memur olabilmek için evvela Türkçe bilmek gerekli diyorlar ayrıca memuriyet için yetişmek lazım gelir diye ekliyorlardı.⁶⁰

Meclise 26 Rum mebusu girdi.⁶¹ Rum mebuslar ile İttihatçılar arasındaki tartışmalar meclis müzakereleri esnasında da devam etti.

⁵⁴ A.g.y.

⁵⁵ A.g.y.

⁵⁶ Sabahaddin Bey'in suçlamalara verdiği cevap için bk, Nezahat Nurettin Ege, *Prens Sabahaddin Hayatı ve İlmî Müdafaaları*, İstanbul 1977, s.173 189.

⁵⁷ Hüseyin Cahit, "Fırkalar, Meseleler", *Tanin*, 14 Kanun-u evvel 1908, s.1.

⁵⁸ "Atiyye Mi, İmtiyaz Mı?", *Tanin*, 20 Kanun-u evvel 1908,s.2; Ş. Cemaleddin Efendi, *a.g.e.*, s.50.

⁵⁹ "Rumlar ve Memuriyet", *Tanin*, 24 Kanun-u evvel 1908, s.3.

⁶⁰ "Tanin", *Tanin*, 24 Kanun-u evvl 1908, s.3.

⁶¹ Mebusların sayısı için bk.Feroz Ahmad- Dankwart A. Rustow, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Meclisler: 1908-1918", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 4-5, İstanbul 1976, s.247.

Karolide Efendi'nin Osmanlılığa dair açıklamaları,⁶² Talat Paşa tarafından küstahlık olarak yorumlanan Boşo Efendi'nin "*Osmanlı Bankası ne kadar Osmanlı ise o kadar Osmanlıyım*" sözü⁶³ dikkati çeken tartışmaları. İttihatçılar mecliste konuşmalar esnasında "*Türk-Hristiyan deniliyor, hepimiz Osmanlıyız*" diyerek Osmanlılık ideolojisini savunuyorlardı.⁶⁴

Sonuç

"*Meşrutiyet şartları ile Müslüman ve gavurun eşitliğinin teyit edildiğinden haberdarsınız; fakat siz ve herkes bunun gerçekleştirilemez bir ideal olduğunu biliyor ve hissedyorsunuz. Şeriat bütün geçmiş tarihimiz yüz binlerce Müslüman'ın duyguları ve hatta kendilerini Osmanlılaştırmak için yapılan bütün teşebbüslere inatla direnmiş olan bizzat gavurların duyguları gerçek eşitliğine kurulmasına aşılmaz bir engel teşkil etmektedir.*"⁶⁵ Talat Bey'in bu sözleri devlet adamları tarafından devleti kurtarmanın çaresi olarak görülen Osmanlılık ideolojisinin bitişini gereçleri ile birlikte anlatıyordu. Osmanlılık formülü tutmayınca İttihatçılar şuur altında sakladıkları Türkçülük politikasına yöneldiler.

BİBLİYOGRAFYA

Sürelî Yayınlar

Tanin, İkdam, Sabah, Doğru Yol, Asker.

Zabıt Ceridesi

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 1. Sene-i İctima: 1. Ankara 1982.

Hatırat ve Araştırma Eserler

Abdullah Cevdet, *Hemşehrilerime Bir Hutbe*, Mısır 1909.

Ahmad, Feroz- Dankwart A.Rustow, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Meclisler:1908-1918", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 4-5, İstanbul 1976, s. 245-284.

⁶² Tartışma için bk. *M.M.Z.C.*, 1/1,c.1(9.12.1324), s.25.

⁶³ F.Ahmad, *a.g.e.*, s.97;Talat Paşa'nın yorumu için bk. *Talat Paşa'nın Anıları*, Baskıya Haz. Mehmet Kasım, İstanbul 1986, s.23.

⁶⁴ *M.M.Z.C.*,1/1,c.1(18.12.1324), s.93.

⁶⁵ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kıratlı, Ankara 1993, s.217-218.

- Ahmad, Feroz, *İttihatçılıktan Kemalizme*, çev. Fatmagül Berktaş (Baltacı), İstanbul 1996.
- Ahmet İhsan, *Matbuat Hatıralarım, 1, Meşrutiyet İlanından Umumi Muharebe'ye Kadar 1908-1914*, İstanbul 1931.
- Akçura, Yusuf, *Üç Tarz-ı Siyaset*, Haz. Dr. Recep Duymaz, İstanbul 1995.
- Ali Cevat, *İkinci Meşrutiyetin İlanı ve Otuzbir Mart Hadisesi*, Yay. Haz. Faik Reşit Unat, Ankara 1991.
- Bozkurt, Gülnihal, *Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839 - 1914)*, Ankara 1996.
- Demir, Fevzi, "İkinci Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan'nda Etnik Grupların Temsiline İlişkin Bazı Gözlem ve Veriler", *Tarih ve Milliyetçilik, Mersin Üniversitesi 1. Ulusal Tarih Kongresi Bildirileri*, 30 Nisan-2 Mayıs 1997, Mersin 1997, s. 348-368.
- Ege, Nezahat Nurettin, *Prens Sabahaddin Hayatı ve İlmi Müdafaaları*, İstanbul 1977.
- Enver Paşa'nın Anıları 1881-1908, Yay. Haz. Halil Erdoğan Cengiz, İstanbul 1991.
- Eryılmaz, Bilal, *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebanın Yönetimi*, İstanbul 1996.
- Eryılmaz, Bilal, *Osmanlı Devletinde Millet Sistemi*, İstanbul 1992.
- İnönü, İsmet, *Hatıralar*, 1. Kitap, Yay. Haz. Sabahaddin Selek, Ankara 1985.
- Kadri, Hüseyin Kazım, *Balkanlardan Hicaza İmparatorluğun Tasfiyesi, 10 Temmuz İnkılabı ve Netayici*, İstanbul 1992.
- Kadri, Hüseyin Kazım, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Hatıralarım*, Haz. İsmail Kara, İstanbul 1991.
- Kansu, Aykut, *1908 Devrimi*, çev. Ayla Erbal, İstanbul 1995.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, c.8-9, Ankara 1995 - 1996.
- Kili, Suna, Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri, Sened-i İttifaktan Günümüze*, Ankara 1985.

- Korlaelçi, Murtaza, "Bazı Tanzimatçılarımızın Pozitivistlerle İlişkileri", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, 31 Ekim-11 Kasım 1989, Ankara 1994, s.25-43.
- Kutay, Cemal, *Türkiye İstiklal ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi*, c.16, İstanbul 1961.
- Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kıratlı, Ankara 1993.
- Nur, Rıza, *Hayat ve Hatıralarım*, c,1, İstanbul 1967.
- Ortaylı, İlber, "Osmanlı Kimliği", *Cogito*, sayı:19,(Yaz 1999) s.77-85.
- Somel, Selçuk Akşin, "Arnavut Milliyetçiliği, Bab-ı Ali ve İstanbul Ekümenik Patrikhanesi", *Tarih ve Milliyetçilik, Mersin Üniversitesi 1. Ulusal Tarih Kongresi Bildirileri*, 30 Nisan-2 Mayıs 1997, Mersin 1997, s. 327-340.
- Şeyhülislam Cemaleddin Efendi, *Siyasi Hatıralar*, İstanbul 1990.
- Talat Paşa'nın Anıları*, Baskıya Haz. Mehmet Kasım, İstanbul 1986.
- Temo, İbrahim, *İttihad ve Terakki Cemiyetinin Teşekkülü ve Hizmeti Vataniye ve İnkılab-ı Milliye Dair Hatıralarım*, Romanya 1939.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler, 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi*, İstanbul 1998.